

عالم قبر

کلید واژه: معاد ، عالم قبر، **نکیر** ، **منکر** ، **برزخ**
پرسش: آیا **معاد** و **عالم قبر** جسمانی هستند و این درست است که **میت** در **قبر** زنده شده و جواب **نکیر** و **منکر** را می‌دهد؟
پاسخ:

فهرست مندرجات

- ۱- **عالم قبر**
  - ۱.۱ - **عالم قبر در کلام امام سجاد(ع)**
  - ۱.۲ - **امام صادق(ع)**
- ۲- **جسمانی یا روحانی بودن عالم قبر**
  - ۲.۱ - **در کلام امام باقر(ع)**
  - ۲- **جسمانی یا روحانی بودن معاد**
    - ۲.۱ - **جسمانی بودن معاد با خصوصیات مادی دنیا**
    - ۲.۲ - **شبهات با جسم مادی**
    - ۲.۲ - **معاد از دیدگاه ملاصدرا**
    - ۲.۴ - **معاد جسمانی از ضروریات دین**
  - ۴- **پانویس**
  - ۵- **منبع**

عالم قبر

مقصود از قبر در بسیاری از روایات **عالم برزخ** است.

← **عالم قبر در کلام امام سجاد(ع)**

امام سجاد علیه السلام می‌فرمایند: "به خدا **قسیم** ، **قبر** باغی از باغ های **بهشت** و یا گوشه‌ای از گوشه‌های **دوزخ** است." [۱]
علامه مجلسی، بحار الأنوار، مؤسسة الوفاء بیروت، ۱۴۰۴ ه ق، ج ۶، ص ۱۵۹؛ «... هو القبر، وإن لهم فيه لمعیشه ضنکا، والله إن القبر لروضه من رياض الجنة، أو حفرة من حفر النار»

← **امام صادق(ع)**

امام صادق علیه السلام نیز می‌فرمایند: مقصود از برزخ قبر انسان است از لحظه **مرگ** تا روز **رستاخیز** . [۱]
علامه مجلسی، بحار الأنوار، مؤسسة الوفاء بیروت، ۱۴۰۴ ه ق، ج ۶، ص ۲۶۷؛ «وما البرزخ؟ قال: القبر منذ حين موته إلى يوم القيامة»
پس عالم قبر همان عالم برزخ است و بدیهی است که **انسان** در **عالم قبر** یا همان عالم برزخ نوع جدیدی از **حیات** را تجربه می‌کند .

جسمانی یا روحانی بودن عالم قبر

اما اگر مراد این است که بدن مادی فرد در درون قبر - محل **دفن** - زنده شده و به سوال ها جواب می‌دهد باید گفت این امر **صحیح** نیست زیرا بر اساس **روایات** انسان با ورود در **عالم برزخ** وارد بدن جدیدی می‌شود و دیگر **ارتباط** خود با بدن مادی اش کاملاً قطع می‌شود و معنا ندارد که همان بدن مورد سوال **نکیر** و **منکر** باشد.

← **در کلام امام باقر(ع)**

از **امام باقر(ع)** نقل شده است که فرموده اند:

« إِذَا فَارَقَتْ أَرْوَاحُ الْمُؤْمِنِينَ أَجْسَادَهُمْ أَسْكَنَهَا اللَّهُ تَعَالَى فِي مِثْلِ أَجْسَادِهِمُ الَّتِي فَارَقُوهَا فَيَتَعَمَّهُمْ فِي جَنَّةٍ ؛
[13] علامه مجلسی، بحار الأنوار، مؤسسة الوفاء بیروت، ۱۴۰۴ هـ ق، ج ۵۸، ص ۸۹

ارواح مومنین وقتی از دنیا می روند در جسدهایی مثل جسدهای دنیوی هستند و منتعم به نعمتهای **یهیشت** (برزخی) می شوند. این امر انحصار در **مؤمنان** ندارد و **کافران** نیز وارد در بدن **برزخی** یا همان بدن مثالی می شوند، اما به جای **یهیشت** جهنم برزخی را **تجریه** می کنند. پس در عالم برزخ نیز روح به همراه یک **جسم** خواهد بود اما نه جسم مادی دنیایی بلکه جسمی متناسب با **عالم برزخ**.

جسمانی یا روحانی بودن معاد

اما در مورد وضعیت **عالم آخرت** و **معاد** انسان ها باید گفت :

آنچه به وضوح از **قرآن مجید** استفاده می شود و آیات متعدد دلالت بر آن دارد،

[14] **قیامت (۷۵) آیه ۳ و ۴؛ «أَنحَسِبُ الْإِنْسَانَ أَنَّنَّ نَحْمَعُ عِظَامَهُ؛ تَلَى قَادِرِينَ عَلَى أَن نُّسَوِّيَ تَنَاتَهُ»**

[15] **احقاف (۴۶) آیه ۲۳؛ «أَوَلَمْ نَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَغَى يَخْلُقْهُنَّ يَقَادِرِ عَلَى أَن نُحْيِيَ الْمَوْتَى تَلَى إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ»**

[16] **حج (۲۲) آیه ۷؛ «وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ اللَّهَ يَتَعَمُّ مَن فِي الْقُبُورِ»**

آن است که **معاد** نیز جسمانی است و جسم **انسان** در عالم آخرت همراه **روح** او خواهد بود؛ اما باید دید که مفهوم این سخن چیست و جسم دنیایی که در **معاد** همراه **روح** خواهد آمد به چه معنا است ؟

← جسمانی بودن معاد با خصوصیات مادی دنیا

بعضی جسمانی بودن معاد را به معنای این می دانند که جسم انسان با خصوصیات مادی که برای دنیا **خلق** شده و پیوسته در تحول است و متاثر از عوامل مادی می شود، احتیاج به تخلیه و دفع فضولات دارد، سرما می خورد، گرماده می شود، خسته می شود، پیر می شود و... در **آخرت** هم با همین خصوصیات زنده خواهد شد.

[17] **ناصر مکارم شیرازی، پرسش و پاسخ نشر دار الکتب الاسلامیه، تهران ۱۳۸۳ ش، ص ۲۲۲**

← شباهت با جسم مادی

برخی دیگر بر آن اند که **بدن** اخروی همانند بدن دنیوی است. اما باید توجه داشت که جسمانی بودن آن به این معنا نیست که همه خصوصیات مادی آن محفوظ باشد چون نمی شود جسمی که در **دنیا** بوده، با همان وضعیت بر گردد، بلکه منظور بازگشت آن به گونه دیگر خواهد بود، به طوری که از جهت شباهت همانند **جسم** اول باشد، به طوری که هر کس این قالب را ببیند، بگوید این، فلانی است، آن فلان شخص دیگر است.

جسمانی بودن در **قیامت** و آخرت جسمانیتهی خواهد بود که با قوانین مربوط به آن جا سازگار باشد. قابلیت **جاودانگی** داشته و فضولات نداشته باشد و موجب خستگی و ملالت نباشد و....

[18] **ناصر مکارم شیرازی، پرسش و پاسخ نشر دار الکتب الاسلامیه، تهران ۱۳۸۳ ش، ص ۲۲۲**

← معاد از دیدگاه ملاصدرا

صدرالمتألهین می گوید:

آن چه در اعتقاد به **حشر** بدن ها در روز **قیامت** لازم است، این است که بدن ها از قبرها به گونه ی برانگیخته می شوند، که اگر کسی تک تک آنها را ببیند، آنها را به طوری می شناسد که می گوید: این فلان کس است و یا می گوید این بدن فلان شخص است و آن بدن در این حد دقیق برای بیننده معلوم و قابل شنا سایی است.

[19] **صادقی، نتایج کلامی حکمت صدرایی، نشر بوستان کتاب، قم، ۱۳۸۸ ش، ص ۲۶۴**

ولی در عین حال باید توجه داشت که بدن ها گرچه در فرایند زمان در **قبر** به احوال و اطوار مختلف در می آیند. اما به گونه ی عالی و متناسب آن عالم **مَحْشُور** می شود و نه با **مادیت** و کثافت که در دنیا بوده چون چنین بدنی قابلیت بقاء در **یهیشت** و با **دوزخ** را ندارد.

[20] **علامه تهرانی، معادشناسی، نشر حکمت ۱۴۰۱۴ ق ج ۶، مجلس ۲۷، ص ۱۶۶**

← معاد جسمانی از ضروریات دین

بنابر این در هر صورت معاد جسمانی حقیقتی انکار ناپذیر است و به گفته مرحوم **علامه مجلسی** : معاد **جسمانی** از اموری است که همه صاحبان **اِدیان** در آن اتفاق نظر دارند. از ضروریات **دین** محسوب می شود. **منکران** آن از زمره **مسلمانان** خارجند. آیات **قرآن** در این زمینه صراحت دارد و قابل **تأویل** نیست. **اخبار** در این زمینه **متواتر** است و قابل انکار نمی باشد.

[21] **بحار الأنوار، علامه مجلسی، ج ۷، ص ۴۷**

گرچه در نحوه ی جسمانیت آن **حشر** تفاوت نظر وجود دارد.

پانویس

- لروضة من رياض الجنة، أو حفرة من حفر النار»
۲. [↑ علامه مجلسی، بحار الأنوار، مؤسسة الوفاء بیروت، ۱۴۰۴ هـ ق، ج ۶، ص ۲۶۷؛ «وما البرزخ؟ قال: القبر منذ حين موته إلى يوم القيامة»](#)
۳. [↑ علامه مجلسی، بحار الأنوار، مؤسسة الوفاء بیروت، ۱۴۰۴ هـ ق، ج ۵۸، ص ۸۹](#)
۴. [↑ قیامت \(۷۵\) آیه ۳ و ۴؛ «أُحْسِبُ الْإِنْسَانَ الَّذِي نَحْمَعُ عِظَامَهُ؛ تَلَى قَادِرِينَ عَلَيَّ أَنْ تُسَوِّيَ تَنَاتَهُ»](#)
۵. [↑ احقاف \(۴۶\) آیه ۳۳؛ «أَوْلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَغَيَّرْ يَخْلُقْهُنَّ يِقَادِرُ عَلَيَّ أَنْ يُخَيِّرَ الْمَوْتَى تَلَى إِنَّهُ عَلَيَّ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ»](#)
۶. [↑ حج \(۲۲\) آیه ۷؛ «وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ»](#)
۷. [↑ ناصر مکارم شیرازی، پرسش و پاسخ نشر دار الکتب الاسلامیه، تهران ۱۳۸۳ ش، ص ۳۳۳](#)
۸. [↑ ناصر مکارم شیرازی، پرسش و پاسخ نشر دار الکتب الاسلامیه، تهران ۱۳۸۳ ش، ص ۳۳۳](#)
۹. [↑ صادقی، نتایج کلامی حکمت صدرایی، نشر بوستان کتاب، قم، ۱۳۸۸ ش، ص ۲۶۴](#)
۱۰. [↑ علامه تهرانی، معادشناسی، نشر حکمت ۱۴۰۱۴ ق ج ۶، مجلس ۳۷. ص ۱۶۶](#)
۱۱. [↑ بحار الانوار، علامه مجلسی، ج ۷، ص ۴۷](#)

منبع

[سایت مرکز ملی پاسخگویی به سؤالات دینی](#)

رده‌های این صفحه : [قبر](#) | [کلام](#) | [معاد جسمانی](#) | [معاد شناسی](#)